

MADANIY MA'RIFIY ISHLARNI TASHKILLASHDA REPERTUAR TANLASH

SH. Baratov

Qo'qon davlat universiteti dotsenti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17617730>

Annotasiya: Mazkur maqolada madaniy-ma'rifiy tadbirlarni samarali tashkil etishda repertuar tanlash jarayonining ahamiyati, mezonlari va zamonaviy yondashuvlar yoritilgan. Repertuar tanlash jarayoni madaniyat xodimlari, san'at rahbarlari hamda ijodkorlar faoliyatida muhim o'rin tutadi. Maqolada repertuar mazmunining milliy qadriyatlar, yosh xususiyatlari va estetik talablarga muvofiqligi, shuningdek, auditoriyaning ma'naviy ehtiyojlarini inobatga olish zarurligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Repertuar, madaniy-ma'rifiy ishlar, san'at, ijodkorlik, milliy qadriyatlar, estetik tarbiya, auditoriya, madaniyat markazi, ma'naviyat, ma'rifat, tarbiya, qadriyat, o'quvchi, pedagog, ijtimoiy faollik, milliy g'urur, zamonaviy ta'lim, san'at tadbir, marosim, tarbiya, idrok, musiqa, nafosat, ta'lim.

KIRISH

Bugungi globallashuv davrida madaniy-ma'rifiy ishlar jamiyatda ma'naviy yetuklikni, milliy o'zlikni anglashni va estetik didni shakllantirishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Har bir madaniyat muassasasi, san'at rahbari yoki pedagog uchun repertuar tanlash – bu nafaqat ijodiy, balki tarbiyaviy jarayon hamdir. To'g'ri tanlangan repertuar orqali yoshlarning estetik didi, vatanparvarlik tuyg'usi va milliy g'ururi yuksaladi. O'zbekiston Respublikasida madaniy-ma'rifiy sohani rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Prezident farmon va qarorlarida yoshlar ma'naviyatini mustahkamlash, madaniyat muassasalari faoliyatini takomillashtirish, xalq ijodiyotini keng targ'ib etish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Shu nuqtai nazardan, repertuar tanlashda milliy qadriyatlar, zamonaviy san'at yutuqlari va auditoriyaning ijtimoiy tarkibi muhim mezon sifatida qaraladi.

Bugungi kunda ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — yosh avlodni ma'naviy barkamol, ma'rifatli va Vatanparvar shaxs sifatida tarbiyalashdir. Umumiy o'rta ta'lim maktablari bu jarayonning poydevori hisoblanadi, chunki aynan shu bosqichda o'quvchilarda milliy va umuminsoniy qadriyatlarga sodiqlik, jamiyatga foydali bo'lish istagi shakllanadi. Ma'naviy-ma'rifiy ishlar o'quvchilarning ichki dunyosini boyitadi, ularni hayotga ongli yondashishga, to'g'ri yo'l tanlashga o'rgatadi. Darsdan tashqari madaniy-ma'rifiy tadbirlar, milliy bayramlar, uchrashuvlar va suhbatlar orqali o'quvchilarda ijobiy fazilatlar – mehr-shafqat, halollik, adolatparvarlik, hurmat va mas'uliyat tuyg'usi mustahkamlanadi. Shuningdek, o'qituvchining shaxsiy namunasi, dars jarayonidagi ma'naviy yo'naltirilgan yondashuvi o'quvchilarda ongli fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Shu boisdan ham ta'limda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni samarali tashkil etish — jamiyatning ertangi istiqbolini belgilovchi jarayondir. Har qanday ijodkorlik, buning ustiga pedagogik ijodkorlik quruq joyda, faqat hissiy kechinmalar asosida boshlanishi mumkin emas. Tarbiya san'atida o'zining pedagogik mahorati, o'zining «bir qolipdagi» mehnat madaniyati borki, ularni bilib olish zarur. Pedagog kadrlarni tayyorlash va ularning malakasini oshirish butun tizimi ana shuni bilib olishga qaratilishi kerak. Biroq, hali hech kim oliy o'quv yurtida o'qib yoki o'qituvchilar malakasini oshirish kursini tamomlagandan keyin usta pedagog bo'lib qolmagan. O'quvchilar ma'naviy-ahloqiy tarbiyasining muhim qismlari bo'lmish vatanparvarlik, insonparvarlik va mehr-muruvvat his-tuyg'ularini shakllantirish katta ahamiyatga ega.

Maktabda o'quvchilarda yuksak ma'naviy-ahloqiy hislardan vatanparvarlik, insonparvarlik va mehr-muruvvat his-tuyg'ularining paydo bo'lishi va rivojlanishi, asosan bolalarning katta kishilar bilan qiladigan o'zaro muomala, muloqot va munosabatlariga bog'liq bo'ladi. Insonda eng yuqori ma'naviy hislardan vatanparvarlik, insonparvarlik va mehr-muruvvat his-tuyg'ulari bir-biri bilan uyg'unlashib ketgan. Bularni bir-biridan ajratib qarash qiyin. Bular bir-birining zahirida paydo bo'luvchi, shakllanuvchi va shaxs ma'naviyatini belgilovchi his-tuyg'ulardir. Mehr-muruvvat his-tuyg'ulari vatanparvarlik, insonparvarlik his-tuyg'ulari zahirida va aksincha mehr-muruvvat his-tuyg'ulari zahirida vatanparvarlik, insonparvarlik his-tuyg'ulari paydo bo'ladi. Insonparvarlik tushunchasi - o'zbek millatida o'ziga xos alohida xususiyatga ega. Bu fikrlar zahirida Ona-Vatan va o'z xalqiga cheksiz muhabbat va mehr his-tuyg'ulari bilan to'lib-toshgan avlodni kamol toptirish, uning ongida vatanparvarlik, insonparvarlik va mexr - muruvvat his-tuyg'ularini shakllantirish vazifasi turganligini anglash qiyin emas. O'zbeklarning urf-odatlarini bo'yicha, o'zi yashab turgan joy muqaddas hisoblanadi. Bu muqaddas tuproqqa nisbatan yovuz niyat, yomon so'z aytilmaydi. Vatan, yurt, millat tushunchalari ulug'vor tushunchalar bo'lib, hamisha mehr-muxabbatdan quvvat oladi. Shu jihatdan qaraganda, bu tuyg'ular egizak qondoshu- jondoshdurlar. Bu his-tuyg'ularni yosh murg'ak yuragida uyg'atish, uni rivojlantirish va takomillashtirib borish, barcha maktab o'qituvchilari faoliyatlarida, ota-ona, mahalla fuqarolari va xokazolarning muqaddas burchlari hisoblanadi. Ta'lim tizimida ham musiqiy ta'limni ushbu tizimni eng quyi pog'onasi bo'lgan maktabgacha tarbiya muassasalari faoliyatidan boshlab kuchaytirmoq, bu yo'lda uchrayotgan to'siq va muammolarni bartaraf qilmoq kerak. Chunki, biz ham farzandlarimizning kelajakda jaholatdan yiroq, ma'rifatli, fozil va komil insonlar bo'lib yetilishini istaymiz. Shuning uchun ularni bolalikdan musiqasevar, adabiyot va san'atning barcha jabhalariga ixlosmand, keng fikr, axloq-odobli, mehr-oqibatli, badiiy-estetik dunyoqarashi yuksak qilib tarbiyalashimiz va shu ishni bolalar bog'chalaridan boshlamog'imiz lozim. Tadbirlarning eng asosiysi bayram ertaliklari bo'lib, u uzoq tayyorgarlik hamda tashkilotchilik, puxta bilim va mahorat talab qiluvchi tarbiyaviy ahamiyatga ega. Bu muassasalarda ertaliklar asosan mustaqillik kuni (1-sentabr), yangi yil, vatan himoyachilari kuni (14-yanvar), xotin-qizlar kuni (8-mart), navro'z umumxalq bayrami (21-mart), xotira kuni (9-may) va bog'cha bilan xayrlashish kuni (1-iyun bolalar kuni) ga bag'ishlab o'tkaziladi.

Sinfdan va maktabdan tashqari tashkil qilingan ishlar - o'quvchilar hayotidagi tarbiyaviy faoliyatni to'ldiradi. Ularning dunyoqarashini to'g'ri shakllanishiga, axloqiy kamol topishiga ko'maklashadi. Nazariy bilimlarni amaliyot, ishlab chiqarish bilan chambarchas bog'lanishiga zamin yaratadi. Sinfdan va maktabdan tashqari ishlarga rahbarlik qiluvchi tashkilotchining vazifalari ham ko'p qirralidir. Sinfdan va maktabdan tashqari tarbiyaviy ishlarni tashkilotchisining vazifalariga quyidagilar kiradi: -darsdan tashqari tarbiyaviy ishlarni rejalashtirish va amalga oshirishni nazorat qilish; -o'quvchilarning sinfdan va maktabdan tashqari ko'p qirrali ishlarini pedagogik jamoa, o'quvchilar tashkilotlari, sinf faollari yordamida yo'lga ko'yish; - sinfdan va maktabdan tashqari ishlar yo'nalishiga bevosita rahbarlik qilgan holda o'qituvchilar, ota-onalar, sinf faollari, uslubiy yordam ko'rsatish; umummaktab va maktablararo o'tkaziladigan eng muhim tarbiyaviy tadbirlarda qatnashish o'quvchilarning bo'sh vaqtlarini tashkil qilishda tarbiya va madaniyat muassasalari hamda jamoatchilik kuchidan keng foydalanish. Maktabda tarbiyaviy ishlarni aniq rejalashtirmasdan, uning mazmuni, shakl va usullarini aniqlamasdan, ma'lum bir tizimga solmasdan turib ko'zda tutilgan

maqsadga erishi qiyin. Maktabdan tashqari ta'lim muassasalariga bolalar, o'smirlar ijodiyoti saroylari, uylari klublari va markazlari, bolalar-o'smirlar sport maktablari, san'at maktablari, musiqa maktablari, studiyalar, kutubxonalar, sog'lomlashtirish muassasalari va boshqa muassasalar kiradi. Hozirgi kunda maktablardagi ma'naviy-ma'rifiy ishlar, o'quvchilar darsdan tashqari olib boriladigan ishlar pedagogic muammo sifatida imkon darajasida tashkil etilgan, ammo davr talabi ularni yanada takomillashtirishga undamoqda. Maktablardagi ma'naviy-ma'rifiy ishlar mazmundai o'quvchilar ma'naviy-axloqiy tarbiyasini yanada takomillishtirish o'quvchilar ota-onalari uchun mo'ljallangan tadbirlarni mazmunan boyitish lozim ekanligi aniqlandi. O'quvchilarning ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarga qiziqishini oshirish Maktablarda tashkil etiladigan ma'naviy-ma'rifiy ishlarning amaliyotdagi ahvoli muntazam tashkil etiladigan tadbirlarga o'zgacha ruh bag'ishlash kerakligini ko'rsatadi. Maktabda darsdan tashqari olib boriladigan ishlar senariyalarini tuzish, milliy-ma'naviy qadriyatlarimiz haqida batafsil ma'lumotlar tayyorlash, ularni yoshlarimiz ongiga singdirishga qulay holga keltirib, ya'ni axborot ko'rinishiga keltirib tizimlarga (qomusiy va hadis ilmi olimlari, shoirlar, yozuvchilar, tarixchilar, faylasuflar, xalq qahramonlari, davlat arboblari, tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lgan rasm-rusumlar va urf-odatlar, an'analar va h.k.) ajratish ijobiy pedagogik samara beradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, umumiy o'rta ta'lim maktablarida ma'naviy-ma'rifiy ishlarni to'g'ri tashkil etish — yosh avlodni barkamol inson etib voyaga yetkazishning eng samarali yo'lidir. Bu jarayon orqali o'quvchilarda nafaqat bilim, balki imon, e'tiqod, mehr, insoniylik, Vatanga muhabbat kabi fazilatlar shakllanadi. Madaniy-ma'rifiy tadbirlarda repertuar tanlash – bu san'at orqali tarbiya berish jarayonining markaziy bo'g'ini hisoblanadi. Repertuar mazmuni xalqning ma'naviy dunyosini boyitishga, yosh avlodda estetik did va vatanparvarlik tuyg'ularini shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Shu sababli, repertuar tanlashda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi, zamonaviy san'at tendensiyalariga moslik, tomoshabin yoshining psixologik va estetik ehtiyojlari e'tiborga olinishi zarur.

To'g'ri tanlangan repertuar nafaqat tadbir muvaffaqiyatini ta'minlaydi, balki jamiyatda madaniy uyg'onish, ijtimoiy birlik va ma'naviy barkamollikka xizmat qiladi. Pedagoglarning ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga mas'uliyat bilan yondashishi, zamonaviy tarbiya usullaridan foydalanishi o'quvchilarning hayotiy pozitsiyasini mustahkamlaydi. Shunday ekan, maktabdagi har bir tadbir, dars va tashabbus yoshlar ongida ezgulik, vatanparvarlik va mas'uliyat tuyg'usini uyg'otishga xizmat qilishi kerak. Maktablarda olib boriladigan ma'naviy-ma'rifiy tadbirlarni takomillashtirishdan pirovard maqsadimiz xalq farovonligi, yurt tinchligi, Vatan taraqqiyoini o'zida mujassam qilgan Ozod va obod Vatan qurishdan iborat ya'ni ommaviy musiqiy tadbirlar orqali bo'lajak barkamol avlodlarimizni badiiy-estetik tarbiyalash ta'lim muassasalarida faoliyat yuritayotgan musiqa o'qituvchilari maktagacha, maktabdan tashqari muassasa rahbarlari, tarbiyachilarining muqaddas burchlaridan biridir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. 2017-2021- yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishlari bo'yicha xarakteristik strategiyasi.
2. Kobilova, Ezozxon Bakirovna. "Classical music and youth education." *Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities* 12.9 (2022): 126-130.

3. Qobilova, E. "FORMING A SENSE OF INTERNATIONALITY IN STUDENTS THROUGH THE TRADITIONAL MUSIC OF AZERBAIJAN." *International Bulletin of Applied Science and Technology* 3.10 (2023): 127-132.
4. Э. Қобилова. "ЁШЛАРНИ МУСИҚИЙ МАДАНИЯТИ ВА МАЪНАВИЯТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА МУСИҚИЙ ТАРБИЯНИНГ АҲАМИЯТИ." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 51-57.
5. Kabilova, E. B. "FORMING A SENSE OF PATRIOTISM IN STUDENTS THROUGH THE LIFE AND WORK OF COMPOSER DONI ZAKIROV." *INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH* ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 12.10 (2023): 68-74.
6. Qobilova, E. "FORMING A SENSE OF INTERNATIONALITY IN STUDENTS THROUGH THE TRADITIONAL MUSIC OF AZERBAIJAN." *International Bulletin of Applied Science and Technology* 3.10 (2023): 127-132.
7. QOBILOVA, E'ZOZXON. "Forming A Sense Of Love For The Profession By Teaching Labor Songs To 4th Class Students In Music Culture Lessons." *Journal of Positive School Psychology* 7.2 (2023).